

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

23 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Grzegorczyk

SSN Karol Weitz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 23 maja 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej T. T. i K. T.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 29 listopada 2021 r., I ACa 508/21,

w sprawie z powództwa T. T. i K. T.

przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.

o ustalenie i zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok w części zmieniającej wyrok Sądu
Okręgowego w Warszawie z 26 marca 2021 r., sygn. akt XXIV C
409/19 (pkt I) oraz orzekającej o kosztach postępowania
apelacyjnego (pkt III) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Paweł Grzegorczyk Grzegorz Misiurek Karol Weitz

UZASADNIENIE

Powodowie K. T. i T. T. wnieśli o ustalenie, że zawarta przez nich z pozwaną Bankiem spółką akcyjną w W. [...] umowa kredytu [...] jest nieważna oraz o zasądzenie od pozwanej na ich rzecz kwoty 146 294,81 zł jako zwrotu świadczeń nienależnych z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia następnego po dniu doręczenia odpisu pozwu do dnia zapłaty. Zgłosili również żądanie ewentualne ustalenia, że uchyłili się od skutków zawarcia powyższej umowy i zasądzenia od pozwanego na ich rzecz wskazanej kwoty jako zwrotu świadczeń nienależnych wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, a na wypadek jego nieuwzględnienia – żądanie ustalenia, że postanowienia [...] umowy kredytu są wobec nich bezskuteczne oraz zasądzenia na ich rzecz od pozwanej 40 896,71 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, naliczonymi we wskazany wyżej sposób.

W odpowiedzi na pozew pozwana wniosła o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie na jej rzecz od powodów zwrotu kosztów procesu,

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z 26 marca 2021 r. ustalił, że umowa kredytu hipotecznego [...] jest nieważna (pkt I), zasądził od pozwanej łącznie na rzecz powodów kwotę 146 294,81 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od kwoty 41 739,84 zł od 15 marca 2017 r. do dnia zapłaty oraz od kwoty 104 554,97 zł od 25 kwietnia 2019 r. do dnia zapłaty (pkt II)), oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt III) i orzekł o kosztach procesu (pkt IV), przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia faktyczne i ich ocenę prawną.

Sąd ten ustalił, że powodowie zawarli z pozwaną Bankiem umowę kredytu hipotecznego [...] indeksowanego kursem waluty obcej (CHF) [...]. Umowę zawarto na warunkach w niej określonych [...] Formą zabezpieczenia spłaty kredytu stanowiła m.in. hipoteka kaucyjna [...].

[...] Po uruchomieniu kredytu lub pierwszej transzy bank miał wysyłać do kredytobiorcy pismo informujące o wysokości pierwszej raty kredytu, kwocie kredytu w CHF oraz jego równowartości w złotych polskich, zgodnie z kursem kupna CHF według tabeli kursów walut obcych obowiązującej w banku w dniu uruchomienia

kredytu/transzy, przy czym zmiany kursów walut w trakcie okresu kredytowania miały wpływ na wysokość kwoty zaciągniętego kredytu oraz rat kapitałowo - odsetkowych.

[...]

Powodowie 15 i 24 stycznia 2007 r. złożyli dyspozycje wypłaty środków z kredytu. Pozwana stwierdziła spełnienie warunków do dokonania wypłaty i obie transze kredytu [...] zostały zatwierdzone i wypłacone odpowiednio 16 i 29 stycznia 2007 r. W okresie od chwili zawarcia umowy do 16 czerwca 2016 r. pozwana pobrała z rachunków powodów z tytułu należności z umowy kredytu (rat kapitałowo — odsetkowych) kwotę 146 294,81 zł.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał powództwo w zakresie żądania głównego za zasadne. Wskazał, że zawarte w umowie postanowienia regulujące mechanizm indeksacji, odnoszące się do ustalenia wysokości kredytu oraz rat jego spłaty mają charakter abuzywny i nie mogą wiązać powodów. Ich wyeliminowanie powoduje zaś skutek w postaci upadku umowy, gdyż postanowienia te nie mogą zostać zastąpione innymi. Nieważność umowy skutkowałą uznaniem za zasadne żądania zwrotu tego, co na jej podstawie powodowie świadczyli w okresie od 16 maja 2007 r. do 16 czerwca 2016 r. (art. 410 § 2 k.c.).

W ocenie Sądu Okręgowego, za skuteczne wezwanie do zapłaty kwoty 41 739,84 zł. można było uznać dopiero doręczenie pozwanej odpisu pozwu, co nastąpiło 7 marca 2017 r. W piśmie z 26 marca 2019 r., zmieniającym powództwo, żądanie zwrotu świadczeń spełnionych przez powodów zostało rozszerzone o kwotę 104 554,97 zł. Odpis tego pisma, które miało również charakter wezwania do zapłaty, został doręczony pozwanej 17 kwietnia 2019 r. Żądanie zapłaty odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 41 739,84 zł - stosownie do art. 481 k.c. - zasługiwało na uwzględnienie za okres od 15 marca 2017 r. do dnia zapłaty a od kwoty 104 554,97 zł - od 25 kwietnia 2019 r. do dnia zapłaty; w pozostałym zakresie powództwo - co do odsetek - podlegało oddaleniu.

W odniesieniu do zgłoszonego zarzutu przedawnienia Sąd Okręgowy wskazał, że w okolicznościach sprawy nie było podstaw do stosowania innego niż dziesięcioletni terminu przedawnienia (art. 118 k.c.). W szczególności, nie doszukał

się podstaw, aby uznać, że świadczenia nienależne, których zwrotu domagali się powodowie, miały charakter okresowy, co skróciłoby termin przedawnienia do trzech lat. Skoro umowa stron była nieważna, to nie było podstaw do spłaty rat kapitałowo - odsetkowych. Dziesięcioletni termin przedawnienia rozpoczął bieg najwcześniej z chwilą, kiedy powodowie mogli domagać się zwrotu każdej uiszczonej raty, a więc najwcześniej dzień po dokonaniu poszczególnych wpłat.

Skoro powodowie przerwali bieg przedawnienia pozwem wniesionym w styczniu 2017 r., a domagali się zwrotu świadczeń, z których najdawniej spełnione zostało w maju 2007 r., to — zdaniem Sądu Okręgowego — należało uznać, że zgłosili żądania o zapłatę przed upływem dziesięciu lat od rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia najwcześniej wpłaconych kwot.

Wobec uznania obu roszczeń powodów (o ustalenie nieważności umowy oraz zwrot nienależnych świadczeń) za usprawiedliwione, Sąd Okręgowy za zbędne uznał rozważenie zasadności roszczeń zgłoszonych jako ewentualne.

Sąd Apelacyjny w Warszawie, po rozpoznaniu apelacji pozwanej, wyrokiem z 29 listopada 2021 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w punkcie II częściowo w ten sposób, że oddalił powództwo o zasądzenie odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty w nim określonej oraz zastrzegł, że zapłata przez pozwaną na rzecz powodów zasądzonej kwoty nastąpi za jednoczesnym zaoferowaniem przez nich pozwanej kwoty [...] (pkt I), oddalił apelację w pozostałej części (pkt II) i orzekł o kosztach procesu za instancję odwoławczą (pkt III).

Sąd Apelacyjny zasadniczo podzielił ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego wyroku, przyjmując je za własne. Inaczej jednak określił terminu wymagalności roszczenia powodów. Zwrócił uwagę, że powodowie jednoznaczne stanowisko co do nieważności umowy zajęli dopiero w piśmie z 18 października 2021 r. [...], wskazując, że nie godzą się na utrzymanie umowy w mocy i zdają sobie sprawę z konieczności rozliczenia przez strony wzajemnych świadczeń. Dopiero więc od tej daty umowa musiała być uznana za trwale bezskuteczną (nieważną). Sąd Apelacyjny dostrzegł, że z oświadczenia tego wynika, iż powodowie uzyskali informację o abuzywności klauzul już w 2016 r. Jednak przyjęcie wcześniejszej daty upadku umowy było wykluczone wobec kaskadowości roszczeń zgłoszonych w

pozwie, wskazujących na dopuszczenie przez powodów dalszego obowiązywania umowy.

Żądanie zapłaty odsetek za okres wcześniejszy podlegało tym samym oddaleniu. Nie były one należne również za okres późniejszy, gdyż skuteczny okazał się zarzut zatrzymania zgłoszony przez pozwaną; jego uwzględnienie doprowadziło do zmiany zaskarżonego wyroku na podstawie art. 386 § 1 k.p.c.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżyły skargami kasacyjnymi obie strony, jednak pozwana cofnęła wniesioną przez siebie skargę, wobec czego postępowanie kasacyjne wywołane tą skargą zostało umorzone.

Powodowie w skardze kasacyjnej skierowanej przeciwko rozstrzygnięciu uwzględniającemu apelację pozwanej, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), zarzucili naruszenie:

- art. 481 § 1 k.c. w związku z art. 455 k.c. oraz art. 476 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG i art. 385¹ k.c. przez ich błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że konsument może żądać odsetek za czas opóźnienia w spełnieniu świadczenia dopiero od momentu złożenia przez konsumenta oświadczenia co do świadomości skutków nieważności umowy i braku zgody na dalsze trwanie umowy zawierającej abuzywne klauzule waloryzacyjne oraz

- art. 2 oraz art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 12 i art. 169 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej w związku z art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej w związku z art. 38 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 385¹ k.c. w związku z art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13/EWG przez naruszenie zasady równowartości i skuteczności w egzekwowaniu praw przyznanych prawem europejskim.

Powołując się na tak ujętą podstawą kasacyjną, powodowie wniesli o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części ewentualnie uchylenie tego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sadowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Pozwana w odpowiedzi na skargę kasacyjną powodów wniosła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skardze kasacyjnej nie można odmówić słuszności.

W uchwale z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, nr 9, poz. 56) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w związku z art. 405 k.c.). Kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna. Chwilą tą jest odmowa potwierdzenia przez konsumenta klauzuli abuzywnej (bez której umowa nie może obowiązywać) albo upływ rozsądnego terminu do jej potwierdzenia, przy czym wystąpienie przez konsumenta – choćby pozasądowo – z żądaniem restytucyjnym zakładającym trwałą bezskuteczność (nieważność) całej umowy, może być uznane za dorozumianą odmowę potwierdzenia klauzuli i akceptację konsekwencji upadku umowy, prowadzącą do jej trwałej bezskuteczności (nieważności). Taka ocena jest uzasadniona wtedy, gdy żądaniu towarzyszy jego wyraźne oświadczenie, także pozasądowe, że jest świadomy konsekwencji upadku umowy i to nawet przy założeniu, iż oświadczenie to nie odpowiada rzeczywistości. W sprawie niniejszej nastąpiło to wtedy, gdy powodowie oświadczyli, że żądają zwrotu świadczeń spełnionych na podstawie umowy; w ten sposób zmanifestowali brak woli utrzymania stosunku prawnego łączącego ich z pozwaną. Z tą chwilą również pozwana uzyskała roszczenie o zwrot tego, co na podstawie umowy świadczyła powodom.

W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości UE wyjaśniono, że możliwość żądania odsetek za opóźnienie w spełnieniu na rzecz konsumenta świadczenia polegającego na zwrocie tego, co świadczył bankowi w wykonaniu nieważnej umowy kredytowej nie może być uzależniona od prawomocnego ustalenia nieważności umowy, lecz powinna wiązać się z zażądaniem przez konsumenta zwrotu kwot zapłaconych w wykonaniu nieważnej umowy i upływem terminu do zapłaty (zob. wyrok z 14 grudnia 2023 r., C-28/22, Getin Noble Bank, pkt 71-72, 85-87 oraz postanowienie z 8 maja 2024 r., C-424/22, Santander Bank Polska, pkt 37).

Zarzut zatrzymania (art. 496 k.c. w związku z art. 497 k.c.) może być wykorzystany w stosunkach związanych z rozliczeniem roszczeń stron umów wzajemnych, które okazały się nieważne. Za umowę wzajemną należy uznać umowę kredytu bankowego (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 28 lutego 2025 r., III CZP 126/22, nie publ.).

Trybunał Sprawiedliwości UE na gruncie dyrektywy 13/93 wyłączył jednak możliwość obezwładnienia roszczenia odsetkowego kredytobiorcy wskutek wykorzystania przez bank zarzutu zatrzymania (zob. wyrok z 14 grudnia 2023 r., C-28/22). Uznał za niedopuszczalne uzależnienie zwrotu świadczeń otrzymanych od konsumenta od przedstawienia przez niego oferty zwrotu świadczeń, które sam otrzymał od przedsiębiorcy, lub udzielenia gwarancji zwrotu tych świadczeń, jeżeli wykonanie przez przedsiębiorcę prawa zatrzymania miałoby powodować utratę przez konsumenta prawa do uzyskania odsetek za opóźnienie od momentu upływu terminu nałożonego na przedsiębiorcę do wykonania zobowiązania umownego po tym, jak przedsiębiorca otrzyma wezwanie do zwrotu świadczeń uzyskanych w wykonaniu umowy.

W świetle przytoczonego poglądu nie było dopuszczalne zgłoszenie przez pozwaną zarzutu zatrzymania w sposób prowadzący do obezwładnienia roszczenia odsetkowego powodów. Sąd Apelacyjny wyszedł jednak z odmiennego - wadliwego – założenia, co nie pozwoliło skutecznie odeprzeć zarzutów podniesionych w skardze kasacyjnej.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

Paweł Grzegorzczuk

Grzegorz Misiurek

Karol Weitz

(A.T.)

[r.g.]